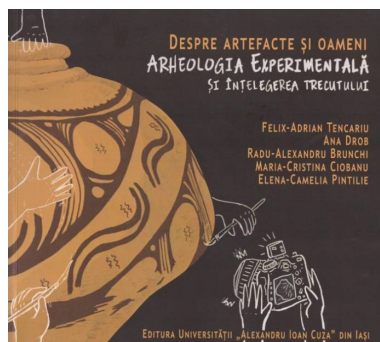

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

Felix-Adrian Tencariu, Ana Drob, Radu-Alexandru Brunchi, Maria-Cristina Ciobanu, Elena-Camelia Pintilie, **Despre artefacte și oameni. Arheologia experimentală și înțelegerea trecutului**, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2024, 260 p.

Volumul *Despre artefacte și oameni. Arheologia experimentală și înțelegerea trecutului* este semnat de cercetători cu experiență alături de doctoranzi și studenți aflați în plin parcurs formativ. Aceștia au reușit – prin experiență, rigoare și entuziasm – să ofere, atât mediului academic cât și publicului larg, o lucrare relevantă pentru domeniul arheologiei experimentale, evidențiind modul în care aceasta contribuie la interpretarea și înțelegerea trecutului.

Structurată în două secțiuni majore, lucrarea aduce în prim plan principiile, metodele și fundamentele teoretice ale arheologiei experimentale, dar și aplicațiile și utilitatea acesteia pentru cunoașterea comunităților umane preistorice.

Prima secțiune, *Arheologia experimentală – unealtă activă pentru înțelegerea trecutului* (p. 11-94), prezintă bazele pe care arheologia experimentală a apărut și s-a dezvoltat și punctează acțiunile și personalitățile care au modelat evoluția arheologiei experimentale.

Textul de deschidere al volumului, *O introducere. Locul experimentului în istoria arheologiei* (p. 12-26), face o trecere în revistă a modului în care arheologia experimentală a evoluat pe plan internațional, de la primele încercări ale anticarilor de a înțelege funcționalitatea unor obiecte prin apelul la experimente, la definiția termenului de arheologie experimentală formulată în anii '60 ai secolului trecut, la dezvoltarea ei în perioada de vârf a arheologiei procesuale și „adaptarea” la noile idei ale curentului post-procesualist, până la includerea recentă a arheologiei experimentale ca materie de studiu în programele unor universități. O discuție specială expune modul în care

arheologia experimentală s-a dezvoltat în plan național, prezentând, punctual, demersurile făcute de arheologii români în această direcție.

Următoarea parte, *Definiții, principii și metode, tipuri de experimente* (p. 27-71), își propune să răspundă la întrebarea „Ce este și ce nu este arheologia experimentală?” Ideile cercetătorilor care, începând cu anii '60, au dezvoltat domeniul arheologiei experimentale, sunt prezentate și discutate, fiind evidențiate contribuțiile lui: Robert Ascher, John M. Coles, Peter J. Reynolds, Hans-Ole Hansen, Daniel Ingersoll, John Yellen, William MacDonald, Ruth Tringham, Michael B. Schiffer, James R. Mathieu, Izumi Shimada, Yvonne Lammers-Keijsers, Peter Kelterborn sau Alan K. Outram. Astfel, autorii conturează diferențele de abordare dintre „școlile” de pe continentul european și cel american și evidențiază o serie de criterii care trebuie respectate pentru ca un demers experimental să fie relevant științific. Nu în ultimul rând, autorii subliniază rolul important jucat de arheologia experimentală în promovarea către publicul larg a Arheologiei ca știință și reușesc să reliefeze legătura strânsă dintre aceasta și Arheologia Publică. Interacțiunea dintre specialiști și public transformă arheologia experimentală într-un puternic instrument educativ, așa cum demonstrează exemplele parcurilor arheologice Sagnlandet Lejre din Danemarca și Butser Ancient Farm din Marea Britanie. Pe de altă parte, autorii atrag atenția și asupra pericolului creării unei imagini false a arheologiei, semnalând granița fragilă dintre educație și manipulare.

Cea de a treia parte a primei secțiuni, *Câteva repere ale arheologiei experimentale – oameni, momente, locuri, experimente* (p. 73-94) aduce în prim plan activitatea desfășurată și experimentele făcute de o serie de cercetători și conturează etapele esențiale ale dezvoltării arheologiei experimentale, de la contribuțiile timpurii, la fundamentarea metodei experimentale și până la consolidarea și dezvoltarea instituțională și teoretică a arheologiei experimentale. Practic, prin intermediul exemplelor atent selectate – de la experimentele lui George Pearson și analiza traseologică a lui S. A. Semenov, la expediția Kon-Tiki a lui Thor Heyerdahl și antropologia dietei a lui Bill Schindler, la înființarea EXARC și contribuția lui Roeland Paardekooper – autorii reușesc să reconstituie pașii prin care arheologia experimentală s-a transformat într-o știință aplicată și riguroasă.

Cea de a doua secțiune, *Experimente arheologice din ultimii 10 ani, desfășurate în cadrul Centrului Arheoinvest* (p. 95-239), are un caracter aplicat. În aceste pagini sunt prezentate, prin intermediul unor studii, activitatea și experimentele derulate de colectivul de autori în cadrul Centrului Arheoinvest al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Deoarece punctul central de interes al autorilor este reprezentat de fascinanta civilizație Cucuteni-Tripolie, câteva pagini în cadrul volumului (*Preambul*, p. 97-102) sunt dedicate prezentării generale a culturii și evidențierii unor aspecte pentru înțelegerea cărora arheologia experimentală este esențială.

Cele șapte studii incluse în acest volum tratează o serie de problematici legate de ceramica preistorică, toate discutate și abordate prin intermediul arheologiei experimentale: de la modelarea și folosirea vaselor de tip *briquetage* pentru producerea bulgărilor de sare (p. 103-127), la rolul pe care materialele textile îl au în procesul de modelare a ceramicii (p. 129-146); de la o serie de experimente legate de lanțul tehnologic de producere a ceramicii eneolitice – fie că sunt discutate tehnici de modelare sau pictare a vaselor (p. 147-160, p. 161-194), la experimente legate de construirea cuptoarelor pentru arderea ceramicii cucuteniene (p. 195-209, p. 211-226, p. 227-234).

Fiecare studiu, fiecare experiment realizat are, pe lângă o documentare riguroasă a tuturor proceselor (materiale folosite, tehnici, durată etc.), și o solidă bază arheologică. Corelarea informațiilor provenite din cercetarea de teren cu testarea ipotezelor prin experiment face ca rezultatele obținute să fie instrumente valoroase pentru înțelegerea unor tehnici și tehnologii preistorice. Spre exemplu, experimentele referitoare la cuptoarele cucuteniene oferă cercetătorilor, printre altele, informații importante referitoare la distribuția temperaturilor, circulația aerului, modul în care diferite tipuri de combustibil influențează procesul de ardere etc., obținându-se astfel o imagine completă asupra modului în care erau realizate, folosite și întreținute aceste instalații de ardere a ceramicii. Totodată, experimentele nu doar verifică ipotezele de funcționare, ci permit și publicului larg să „vizualizeze” aceste cuptoare, oferind o imagine asupra unui tip de instalație care, în teren, este adesea redusă la o serie de urme structurale.

Cele două secțiuni ale cărții sunt precedate de un *Cuvânt înainte* semnat de autori (p. 9-10) și urmate de *Concluzii* (p. 237-239) și *Bibliografie* (p. 243-260). Lucrarea este dedicată memoriei arheologului Stanislav Țerna, prieten și colaborator apropiat al colectivului de autori, cercetările efectuate de acesta în situl de la Stolniceni (Republica Moldova) stând, de altfel, la baza reconstituirii unor instalații de ardere a ceramicii. Prin limbajul folosit, prin modul în care este structurat, dar și prin ilustrația selectată, volumul reușește să îmbine perfect rigoarea științifică cu dezideratul autorilor de deschidere a arheologiei către publicul larg, acesta fiind deosebit de util specialiștilor interesați de subiect, dar și accesibil publicului larg. Sub aspect formal, grafica ce însoțește acest volum, realizată de Bogdan Novac, completează în mod fericit informațiile teoretice și reușește să accesibilizeze unele aspecte destul de complicate ale cercetării arheologice. Întreaga lucrare reprezintă un model în care teoria și experimentul se îmbină pentru o cunoaștere amănunțită a comunităților umane preistorice. Nu în ultimul rând, trebuie menționat faptul că activitatea și inițiativele colectivului de cercetare de la Iași în domeniul arheologiei experimentale reprezintă repere importante pentru cercetarea arheologică actuală, ce contribuie, în final, la conturarea unor noi direcții de investigație.

Loredana SOLCAN

Narcis Dorin Ion, **Familii și conace boierești din Moldova**, Cuvânt înainte de academician Georgeta Filitti, Editura Vreamea, București, 2024, 192 p.

DL Narcis Dorin Ion, managerul Muzeului Național Peleş, istoric, muzeograf și cercetător de elită, este autorul unei noi cărți de referință: *Familii și conace boierești din Moldova*, menită să completeze cercetările de sinteză anterioare: *Castele, palate și conace din România*, vol. I, București, 2001; *Reședințe și familii aristocrate din România*, București, 2007; *Elitele și arhitectura rezidențială în Țările Române (sec. XIX-XX)*, București, 2011; *Palate din București*, București, 2013.

Cartea de față este despre istoria a trei „domenii”, „cu conacele, bisericile, gospodăriile aferente, stăpâni și locuitorii trăitori în preajmă – oglinda grăitoare a existenței marii proprietăți din Moldova”, afirma Georgeta Filitti în *A fost odată...* – paginile de preambul ale frumoasei realizări editoriale, parte a colecției „Aristocărți” de la Editura Vreamea. Amintim că în aceeași colecție au apărut și *Bunicul meu Regele Mihai* de Nicolae al României, *Familia Negrescu din Roman* de Radu Negrescu-Suțu sau *Prințesa albă* de Silvia Colfescu ș.a.

DL Narcis Dorin Ion a optat „pentru recursul la documentele inedite de arhivă, la incursiunile în presa vremii, la relatările memorialistice atât de sugestive, la genealogii și istorii de familie, toate cu scopul de a contura mai clar contextul și epoca în care s-au ridicat aceste mândre, cândva, zidiri” (*Introducere*, p. 8). Este demnă de toată lauda această reunire în volum a trei articole, publicate cu ani în urmă, extinse consistent acum.

Prima parte este dedicată conacului Cantacuzino-Ghica de la Deleni (județul Iași), reprezentând o variantă extinsă a două texte mai vechi: *Palatul familiei Ghica din Deleni. Scurt istoric* (publicat în *Arta istoriei. Istoria artei. Omagiu academicianului Răzvan Theodorescu*, București, 2004, p. 283-300) și *Palatul Ghica-Cantacuzino din Deleni* (publicat în *Elitele și arhitectura rezidențială în Țările Române (sec. XIX-XX)*, București, 2011, p. 65-89).

Această primă parte, cea mai întinsă din cuprinsul cărții (p. 11-81), este și despre una dintre cele mai vechi și mai frumoase reședințe boierești din Moldova, care a cunoscut perioada de glorie în timpul lui Grigore Ghica-Deleni (1847-1938), după moartea acestuia conacul intrând într-o perioadă de declin lent, accentuat în timpul și după cel de-Al Doilea Război Mondial.

Tradiția îl dă drept ctitor al conacului pe hatmanul Iordache Cantacuzino-Deleanu (1688-1758?), fiul logofătului Ioniță Cantacuzino și al Mariei Ciobanu. Moștenit de fiul hatmanului, marele spătar Gheorghe Cantacuzino-Deleanu (1723-1798), căsătorit cu strănepoata cronicarului Miron Costin, Casandra Costin, conacul a ajuns la Ghiculești prin fica acestora din urmă, Maria Cantacuzino-Deleanu (m. după 1819), căsătorită cu marele

logofăt Constantin Ghica (1758-1818), nepotul de soră al domnului Grigore al III-lea Ghica. Următorul proprietar a fost Iordache (Iorgu) Ghica-Deleni (1788-1854), căsătorit cu Pulcheria Balș. Cel de-al doilea fiu al lor, Teodor Ghica-Deleni (1820-1865), ministru de finanțe în guvernele Barbu Catargiu și Nicolae Crețulescu, a moștenit conacul. Teodor Ghica-Deleni a fost căsătorit cu Fenareta Știrbey, fiica domnitorului Barbu Știrbey. Cel de-al doilea fiu al lor, Grigore Ghica-Deleni (1847-1938), căsătorit cu o femeie frumoasă din sat, Maria Pandele, a fost următorul proprietar al conacului: „«Patriarhul» de la Deleni... Figura centrală în jurul căreia s-a organizat viața patriarhală de la Deleni (...) rămas în amintirea contemporanilor prin distincția lui de mare senior” (p. 44). Prefect de Botoșani și deputat conservator, Grigore Ghica-Deleni a fost inițiatorul și președintele Comitetului pentru ridicarea statuii domnitorului Alexandru Ioan Cuza din Piața Unirii din Iași, inaugurată la 27 mai 1912, în prezența regelui Carol I (p. 49-54). Odată cu dispariția „Patriarhului” de la Deleni, conacul a fost moștenit în indiviziune de numeroși săi descendenți. Au venit anii grei ai războiului mondial, dar și devastările și devalizările Armatei Roșii a Sovietelor: „Familia Ghica se retrăsese la Iași încă din vara anului 1943 și, astfel, conacul a căzut pradă jafului soldaților sovietici. După ce aceștia au părăsit conacul, au lăsat în urma lor o clădire goală, fără uși și ferestre, fără piesele de mobilier ale familiei Ghica...” (p. 65). Comuniștii români au organizat un sanatoriu TBC în vechea reședință boierească: „(...) în localuri unde odinioară se lăfăiau moșierii și logofeții lor, vor primi îngrijire și asistență medicală copii”, ne „informa” propaganda regimului (p. 73), care a funcționat până la retrocedarea către urmașii proprietarilor de drept, după un lung proces în justiție (2005-2013).

Istoria conacului, a proprietarilor și a familiilor lor se încheie cu un gând (utopic) al autorului, de care trebuie să ținem cont: „(...) la un moment dat, când prezervarea vechilor clădiri își va găsi un loc și în planurile decidenților politici – organizarea în această veche și frumoasă reședință a unui muzeu dedicat aristocrației române ar putea fi o soluție culturală pentru conservarea prețiosului monument istoric datorat Cantacuzinilor și Ghiculeștilor din Deleni” (p. 73).

Cea de-a doua parte a cărții este despre o altă reședință boierească, ctitorie a unei alte mari familii din elita moldovenească – Rosetteștii, ce are la bază un articol mai vechi, extins considerabil acum: *Un monument și proprietarii săi: conacul Rosetti din Căiuți (județul Bacău)* (publicat în „Monumentul”, XIII, Partea 1, Iași, 2012, p. 163-183).

Povestea aceasta începe cu marele logofăt Răducanu Rosetti cel Tânăr (1813-1872), ctitorul conacului de la Căiuți (județul Bacău). A fost căsătorit cu Ruxandra Andrei Pavlu, fiica puternicului bancher Spiro Paul, și apoi cu domnița Aglae Ghica, fiica domnitorului Grigore al V-lea Ghica. Construcția reședinței în stil neoclasic a început în anul 1846, lucrările fiind executate de meșteri germani din Dresda, și au fost finalizate în anul 1855. Planurile au fost redactate de proprietar, pasionat de arhitectură, iar amenajarea interioară era caracterizată de un „(...) amestec de divanuri, dulapuri și mese vechi și foarte simple (...) mobile care s-ar fi potrivit mai mult unei așezări de oraș. Așa cum era mobilat, Căiuțul era confortabil” (p. 96), avea să își amintească viitorul general Radu R. Rosetti, nepotul de fiu al marelui logofăt.

Conacul și moșia au fost moștenite de fiul lui Răducanu cel Tânăr, Radu Rosetti (1853-1926), scriitor, genealogist, memorialist și om politic. Radu Rosetti a fost căsătorit cu Emma Bogdan, fiica lui Lascăr Bogdan și a Henriettei Dimache, și a rămas în amintirile contemporanilor drept „cel mai nobil fiu al pământului nostru” (Dumitru D. Pătrășcanu), „boier de viță veche, și anume din marea familie a Rosetteștilor, al cărei genealog și cronicar se făcu, cu o obiectivitate perfectă, fără fumuri nobiliare, cu noțiunea exactă a condiției castei” (G. Călinescu); „înzestrat cu un caracter de oțel, Rosetti nu s-a aplecat înaintea nici unei puteri pământești, îndurând cu un stoicism rar, aproape neexistent în vremurile noastre, cele mai mari greutăți în viață, fără să cedeze nimic din demnitatea lui moștenită de la o lungă generație de strămoși” (Ion Bianu) (p. 106). Multe detalii despre viața tihnită a Căiuților le datorăm lui Radu Rosetti, dar și fiului său cel mare, Radu R. Rosetti (1877-1949), istoric, general, ministru și academician, care a sfârșit în închisorile comuniste.

În urma unor neînțelegeri cu fratele și surorile sale asupra moștenirii lui Lascăr Rosetti, Radu Rosetti, deși a câștigat procesul, în anul 1888 a vândut moșia și conacul surorii sale, Ana Rosetti (1855-1910), căsătorită cu generalul George Catargi. Anul 1888 a însemnat începutul declinului, după moartea generalului Catargi (1906), conacul a intrat în proprietatea Creditului Funciar Rural. În timpul Marelui Război, în conac a fost amenajat un spital militar mobil, iar într-o anexă a locuit și Regina Maria (p. 129). După război, conacul a fost renovat și transformat în școală de brigadieri silvici (1918-1929), și apoi în școală de silvicultură. Au urmat distrugerii provocate de cutremurul din 1940, înrăutățite de efectele celui de-Al Doilea Război Mondial, conacul ajungând într-o stare generală de ruinare. A fost restaurat între anii 1963 și 1970, cu intenția de a fi organizat un muzeu, dar a devenit sediul școlii generale din Căiuți (1970-1990). Nepăsarea autorităților locale, județene sau centrale de după 1990, an în care conacul a fost incendiat de un bolnav psihic, a dus vechea reședință boierească într-un stadiu avansat de degradare, stare în care se regăsesc numeroase alte conace și palate din România: „Am vizitat reședința din Căiuți în urmă cu un deceniu, într-o zi frumoasă de primăvară (12 mai 2013), și am putut constata personal starea de abandon în care se afla fosta casă a familiei Rosetti, devenită acum loc de joacă pentru copiii satului, ce nu s-au sfiit să marcheze prezența lor prin oribile scene desenate pe pereți” (p. 139), mărturisește autorul.

A treia parte a cărții se referă la conacul de la Trifești (județul Neamț), fostă moșie a familiei domnești Duca. O primă formă a acestei istorii a fost publicată de dl Narcis Dorin Ion în „Monumentul” (XV, Iași, 2013, p. 135-170), sub titlul *Destinul unui monument dispărut: conacul Balș-Ghica din Trifești (Neamț)*, textul de față fiind revizuit și adăugit. Prin moșteniri și vânzări, moșia și conacul au fost stăpânite de familiile Hrisoscoleu, Rosetti-Roznovanu, Ghica, Balș, iar printre iluștrii proprietari îi amintim pe cei trei domni: Gheorghe Duca, Constantin Duca și Grigore al III-lea Ghica, ultimul fiind cel decapitat de turci în octombrie 1777: „au venit un capigi-bașa cu poruncă di la Poartă di au mazilit pre Grigori Vodă Ghica și la trii ciasuri și jumătate di noapte l-au tăet la casele din Beilic”, după cum ne spune cronică lui Iordachi Sion.

Născut în conacul de la Trifești, colonelul Gheorghe (Iorgu) Ghica-Trifești (1827-1884) este ultimul proprietar al Trifeștilor: „Fiind înclinat spre risipă și cheltuieli, ca mai toți boierii din vremea aceea, ducând, la Trifești, o viață costisitoare, cu întreținerea hergheliilor de cai (...) bunicul a sfârșit prin a înstrăina moșia părintească, pe care, în parte, a răscumpărat-o bunica după ce s-au despărțit prin divorț. Dar, mai târziu, și bunica a trebuit să vândă curtea de la Trifești și partea de moșie ce răscumpărase, pentru a-și înzestra cele cinci fete. Astfel, Trifeștii au ieșit definitiv din stăpânirea neamului Ghiculesc” (p. 154), ne relatează Theodor Rășcanu (1888-1952), nepot de fiică al colonelului, scriitor, genealogist și memorialist. Gheorghe Ghica-Trifești a fost căsătorit cu Agripina Miclescu, sora viitorului mitropolit Calinic al Moldovei și Sucevei și mitropolit primat al României.

În anul 1930, conacul, devenit între timp proprietatea diplomatului Constantin G. Nanu (1859-1948), a fost năruit de un incendiu: „Focul a cuprins repede întreaga casă, care în trei ore a fost complet distrusă” (p. 159). În anii de după cel de-Al Doilea Război Mondial s-au abătut nori negri asupra acestui monument istoric. Devastările din partea sătenilor și indiferența noului regim au dus la demolarea bătrânului conac în deceniul al șaptelea al secolului trecut: „Starea în care se găsește dă un aspect neplăcut centrului satului; pentru aceasta propunem aprobarea demolării”, susțineau președintele și secretarul Consiliului Popular al Comunei Trifești (p. 170-171).

Stau mărturie patru fotografii ale conacului din anul 1928, realizate de arhitectul Horia Teodoru, aflate acum în colecția arhitectului Mădălin Ghigeanu din București. Au valoare de document unic, întrucât ele ne înfățișează starea conacului înainte de incendiul din 1930. Trei dintre aceste fotografii sunt publicate la paginile 144, 156 și 157. În aceeași colecție privată se regăsesc și alte patru fotografii unice, realizate la distanță de un deceniu, în 1938, de arhitectul Ștefan Balș (publicate la paginile 158, 159 și 165). Putem vedea conacul „într-o stare de conservare proastă, ce prezenta crăpături profunde în structura zidurilor masive și care nu mai păstra decât încăperile de la parter, etajul fiind distrus în urma unui incendiu” (p. 164).

Cartea se încheie cu o *Bibliografie generală* (p. 176-189), la final dl Narcis Dorin Ion amintind pe regretații Safta Varlam (1914-2010), fiica lui Radu R. Rosetti, Alexandra Sculy-Logotheti (1913-2003), nepoata lui Constantin Ghica-Deleni, Irina-Ioana Rișcuția (1935-2020), strănepoata lui Constantin Ghica-Deleni, și Radu Rosetti (1920-2004), nepotul de fiică al lui Radu Rosetti, care i-au înlesnit documente de familie, genealogii și fotografii privind aceste bătrâne ctitorii, cândva reședințe ale înaintașilor lor.

Destinele a trei reședințe prin „construire, transmitere, înflorire, dispariție” (Georgeta Filitti) – iată coordonatele acestei realizări editoriale, impecabil redactată și documentată, un prim volum dintr-o serie binevenită și mult așteptată.

Iulian PRUTEANU-ISĂCESCU

Dan-Alexandru Săvoaia, *Forme de organizare muncitorească în spațiul românesc (1921-1947): între internaționalism sindical și corporatism național*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2022, 252 p.

Dr. Dan-Alexandru Săvoaia (n. 1991), absolvent al Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (2013) și a două specializări de masterat, la Iași și Budapesta, este actualmente asistent universitar la facultatea în care și-a desăvârșit pregătirea istorică, după ce anterior a funcționat ca muzeograf la Muzeul Național al Literaturii Române Iași (2021-2022).

În anul 2020, a obținut titlul de doctor în domeniul Istorie, cu o teză asupra organizării muncitorești din spațiul românesc, cercetare care a văzut lumina tiparului la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, purtând un titlu incitant: *Forme de organizare muncitorească în spațiul românesc (1921-1947): între internaționalism sindical și corporatism național*.

Conf. univ. dr. Ovidiu Buruiană, specialist în istoria politică și socială interbelică, este de părere că autorul cărții de față „ne prezintă credibil transformarea muncitorului dintr-un actor social periferic, înainte de Al Doilea Război Mondial, în protagonistul, cel puțin discursiv, al redefinirii societății de după 1944, în contextul impunerii comunismului în spațiul românesc” (coperta IV).

În prima parte a cărții (p. 27-55) sunt realizate delimitările conceptuale necesare unui astfel de demers: „(...) de definire și încadrare a fenomenelor sindicale și corporatiste în contextul internațional”, cu orientare și „către rolul jucat de ideea unor politici sociale general valabile agreate în noi mecanisme de reprezentare a intereselor salariaților, patronilor și a guvernelor în noile realități politice, economice și sociale de după Primul Război Mondial” (p. 25).

Al doilea capitol, intitulat *Standardele internaționale de muncă și realitățile societății românești* (p. 57-91), prezintă unele repere din contextul complicat al transformărilor societății românești, pornind de la momentul unic concretizat de Marea Unire din 1918: „Măsurile legislative promovate de numeroasele guverne (...) reprezintă produsul unor îndelungate frământări generate de observarea exemplelor disponibile în Apus și procesul dificil de adaptare a acestora la realitățile românești” (p. 90). Aflăm, spre exemplu, că până în decembrie 1929, „dintr-un total de 62 de decizii (28 de proiecte de convenții și 34 de recomandări) aprobate la Geneva (unde își are sediul Organizația Internațională a Muncii, a cărei membră fondatoare este și țara noastră, n.n.), România a ratificat 28 dintre

acestea (16 proiecte de convenții și 12 recomandări), situându-se la un nivel median comparat cu celelalte țări membre ale organizației” (p. 59).

Următorul capitol, *Dimensiunea sindicală a organizării muncitorești* (Capitolul al III-lea, p. 93-147), evidențiază câteva aspecte ale activității sindicale, care reflectă „o îmbinare a variantei pluraliste cu cea social-democrată, acestea fiind trăsături specifice pentru cea mai mare parte a perioadei interbelice, sindicatele luptând atât între ele, cât și la nivel sistemic, pentru poziția de actor egal în negocierea cu statul și cu angajatorii, demersurile și poziția acestora căutând a fi legitimate atât prin apartenența la entități recunoscute la nivel internațional (Federația Sindicală de la Amsterdam), cât mai ales prin participarea la activitatea unor organisme tripartite centrate pe crearea și încadrarea în standardele general valabile (Organizația Internațională a Muncii)” (p. 93).

Urmează o radiografiere scurtă a *Dimensiunii corporatiste a organizării muncitorești* (Capitolul al IV-lea, p. 149-192), cu accent pe „identificarea unor măsuri legislative cu caracter corporatist și elucidarea interacțiunii dintre acestea și categoria socială a muncitorilor, ipostaziată de forma prevalentă de organizare, cea a sindicatelor profesionale” (p. 149). Primele două decade ale interbelicului românesc din perspectiva organizării muncitorești vor cunoaște transformări radicale odată cu instaurarea regimului de autoritate personală a regelui Carol al II-lea (1938), „sever alterate” după 1940, în timpul dictaturii de după dictatură, sub ocârmuirea legionară și militară a mareșalului Ion Antonescu (1940-1944).

Ultimul capitol, *Reîncadrarea și redefinirea structurilor sindicale (1944-1947)* (p. 193-224), profilează perioada de după 23 august 1944: „Cel puțin la nivel aparent, perioada 1944-1947 a fost una de o libertate fără precedent pentru activitatea sindicală, cel puțin mai ales în prima sa fază, când asocierea profesională s-a realizat în cea mai largă accepțiune, fără o lege care să guverneze activitatea sau să impună alte restricții, constante de altfel în cea mai mare parte a perioadei interbelice” (p. 193), „după 1948, aidoma altor cazuri din Europa de Est, sindicatele au primit rolul paradoxal de a emancipa muncitorii și de a îi coopta într-un sistem paternalist, care îi priva de puterea politică, fapt ce a contribuit la generarea unui oportunism aproape general, contribuind la formarea unor noi elite sociale bazate pe criteriul originii sociale, a apartenenței politice și a obedienței față de regim” (p. 224).

Cartea *Forme de organizare muncitorească în spațiul românesc (1921-1947): între internaționalism sindical și corporatism național*, rezultat al unor lecturi vaste și al unor cercetări în arhive din România (București), Elveția (Geneva) și Regatul Unit al Marii Britanii (Coventry), se încheie cu reflecțiile autorului, sintetizate în *Concluziile cercetării* (p. 225-229), completate cu *Anexe* (p. 231-236), *Ilustrații* (p. 237-240) și *Bibliografie* (p. 241-251). Se recomandă acest demers academic de substanță, realizat exemplar de dl. Dan-Alexandru Săvoaia, tututor celor interesați de tematica problemei, publicului larg, dar și liderilor sindicali din prezent, căci „istoria nu răscolește numai filele prăfuite

și rupte ale trecutului: ea știe uneori să prevadă și să pregătească viitorul”, după cum ne (re)amintește istoricul Gheorghe I. Brătianu.

Iulian PRUTEANU-ISĂCESCU

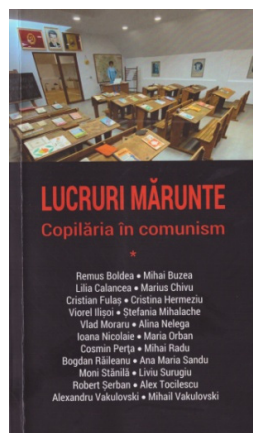
Florin Lăzărescu (coordonator), *Lucruri mărunte. Copilăria în comunism*, Editura Muzeelor Literare, Iași, vol. I, 2023, 258 p.; vol. II, 2024, 251 p.

Cele două volume apărute la Editura Muzeelor Literare din Iași sub titlul *Lucruri mărunte. Copilăria în comunism* reprezintă materializarea unui proiect FILIT inițiat în 2023 de către Muzeul Literaturii Române din Iași în colaborare cu Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICMER).

Patruzeci și trei de autori români contemporani au răspuns invitației de a pune pe hârtie câte o povestire inspirată de unul dintre obiectele incluse în „Muzeul Copilăriei în Comunism”, o expoziție care este parte din proiectele organizate de Muzeul Național al Literaturii Române din Iași. Ambele volume sunt coordonate de scriitorul Florin Lăzărescu, unul dintre fondatorii și directorul artistic al Festivalului Internațional de Literatură și Traducere Iași (FILIT).

Pretextul apariției acestei culegeri de povestiri îl reprezintă – așa cum se precizează explicit pe coperta a IV-a – „încercarea de a valorifica prin literatură memoria afectivă asociată astăzi cu „lucrurile mărunte” din viața copiilor de atunci”. În fapt, cele două volume constituie un exercițiu colectiv de memorie culturală în care copilăria devine un filtru prin care se reflectă o întreagă epocă – una a lipsurilor, a fricii, a conformismului, dar și a inocenței, inventivității și solidarității tăcute.

În studiul literaturii contemporane, memoria a devenit o temă centrală, situată la intersecția dintre istorie, identitate și reprezentare artistică. Literatura memorialistică nu are doar valoare documentară, ci și una formativă: ea reconstruiește experiențe personale pentru a recupera dimensiunea umană a trecutului și pentru a oferi o perspectivă critică asupra prezentului. În acest context, antologiile tematice dedicate memoriei colective devin instrumente de reflecție asupra felului în care evenimentele istorice modelează viața cotidiană și conștiința individuală. La granița dintre Literatură și

Istorie, povestirile reunite în aceste volume se constituie într-o colecție de perspective complementare, prin care se recuperează nu doar o perioadă istorică, ci și o stare de spirit comună oamenilor care au trăit atunci. Scrise de autori din generații diferite, care au copilărit în România și Moldova Sovietică, povestirile reușesc să refacă, prin memorie și imaginație, pentru toți cei interesați, universul copilăriei trăite într-un regim totalitar, acoperind – la modul teoretic – ultimele patru decenii de comunism.

Textele din volum nu condamnă și nu glorifică; ele restituie o lume complexă, cu amintiri luminoase și umbre grele, unde libertatea se ascundea în imaginație, iar copilul era, adesea, singurul martor sincer al istoriei. În egală măsură, ele compun o punte între generații, între cei care au cunoscut acea lume și cei care o descoperă doar din povești.

Pentru tinerii de azi, care nu au trăit în comunism, volumul are valoarea unei ferestre spre o realitate greu de imaginat, funcționând ca un exercițiu de empatie istorică. Satisfăcându-și curiozitatea pentru un trecut necunoscut, cititorii pot descoperi mecanismele prin care ideologia pătrundea în viața de zi cu zi, până în sufletele, gesturile și jocurile copiilor. Dincolo de imaginea abstractă a „dictaturii”, textele dezvăluie viața de zi cu zi: școala rigidă, cozile, lipsurile, dar și jocurile improvizate, prietenii și micile libertăți ascunse. Ele arată că, în ciuda unui sistem opresiv, copilăria își păstrează resursele de bucurie și curiozitate. În felul acesta, cartea devine o lecție despre rezistența prin imaginație – o formă de supraviețuire spirituală într-un timp al uniformizării. Pentru cititorii maturi, cartea aduce un alt tip de emoție: nostalgia. Mulți dintre cei care au trăit acea perioadă regăsesc în aceste pagini ecoul propriilor amintiri, amestecul de căldură familială și constrângere socială, de siguranță domestică și frică difuză. Povestirile nu judecă și nu idealizează, ci contribuie la restituirea complexității unei epoci în care copilăria era adesea singurul spațiu al sincerității și al visului.

Volumele oferă un portret autentic al unei generații crescute între lozinci și povești, între lipsuri și imaginație. *Lucruri mărunte. Copilăria în comunism* nu este doar o privire spre trecut, ci și o invitație de a înțelege prezentul: cum se formează libertatea, ce înseamnă adevărul și de ce memoria rămâne o formă de rezistență.

Prin varietatea vocilor și prin echilibrul între mărturie și reflecție, volumele editate de Muzeul Literaturii Române din Iași se impun ca un act de recuperare culturală. Povestirile reunite sub titlul *Lucruri mărunte. Copilăria în comunism* demonstrează că literatura poate funcționa ca arhivă vie a memoriei colective, restituind trecutului nu doar faptele, ci și emoțiile, gesturile și visele celor care l-au trăit. Într-o societate care își caută încă echilibrul între uitare și înțelegere, această antologie oferă o perspectivă necesară: aceea că memoria individuală, transformată în text, devine formă de rezistență împotriva uniformizării și a tăcerii istorice.

Senica ȚURCANU